

на жаль, в основному з іноземним капіталом. Для вітчизняних підприємств великою економією коштів у майбутньому буде хоча б застосування техніки спостереження та контроль з боку служби безпеки. З метою отримання інформації для попередження та профілактики ризиків, що викликані протиправними діями своїх співробітників на підприємстві, доречно було б залучати кваліфікованих психологів.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Кадрова безпека [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://privatbank.ua/ua/business/srednemu-i-krupnomu-biznesu/kadrovaja-bezopasnost/>.
2. Чумарін І.Г. Що таке кадрова безпека компанії [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://alls.in.ua/41136-shho-take-kadrova-bezpeka-kompani.html>.
3. Сгорова О.С. Управління кадровою безпекою підприємства [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://masters.donntu.edu.ua/2010/iem/egorova/diss/indexu.htm>.
4. Генеза ринкової економіки : словник-довідник / [авт.-уклад. В.С. Іфтемчук, В.А. Григор'єв, М.І. Маниліч, Г.Д. Шутаєв] / Г.І. Башняніна, В.С. Іфтемчук. – К. : «Магнолія плюс», 2004. – 688 с.
5. Крутов В.В. Становлення та розвиток недержавної системи безпеки підприємства / В.В. Крутов. – К. : «Фенікс», 2008. – 406 с.
6. Ареф'єва Е.В. Кадрова складова в системі економічної безпеки машинобудівних підприємств / Е.В. Ареф'єва, Е.Ю. Литовчинко // Актуальні проблеми економіки. – Вип. 11. – 2008. – С. 95-100.
7. Тумар М.Б. Основи економічної безпеки ієрархічних багаторівневих систем: регіональний аспект : монографія / М.Б. Тумар, О.С. Шнипко. – К. : Генеза, 2006. – 288 с.
8. Алькема В.Г. Ключові напрямки розвитку системи економічної безпеки автотранспортних підприємств / В.Г. Алькема // Вісник економіки транспорту і промисловості. – Вип. 38. – 2012 – С. 8-13.
9. Козак Л.С. Теоретичне обґрунтування та оцінка рівня економічної безпеки підприємства в системі антикризового управління / Л.С. Козак, О.В. Федорук // Вісник Хмельницького національного університету. – Вип. 2 –Т.1–2010. – С. 68-72.
10. Ваганова О.В. Концептуальні засади формування системи економічної безпеки підприємства / О.В. Ваганова // Вчені записки Університету «КРОК». – Вип. 20. – Т. 1. – 2009. – С. 35-44.
11. Кириченко О.А. Проблеми управління економічною безпекою суб'єктів господарювання : монографія / О.А. Кириченко, В.С. Сідак, С.М. Лаптев. – К. : Ун-т економіки та права «КРОК», 2008. – 403 с.
12. Мехеда Н.Г. Соціально-мотиваційні складові кадрової безпеки. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://fp.cibs.ck.ua/files/1202/12maisam.pdf>.
13. Чередниченко Н.В. Кадрова безпека як складова частина економічної безпеки [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream/123456789/8570/1/579.doc>.
14. Єременко А.О., Полозова Т.В. Методологічні основи системи кадрової безпеки підприємства [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [file:///C:/Users/User/Downloads/25143-43570-1-PB%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/User/Downloads/25143-43570-1-PB%20(1).pdf).
15. Кадрова складова [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://pidruchniki.com/1951110551267/ekonomika/bezpeka_pidprijemstva_intelektualnij_kadroviy_sferah.
16. Кадрова безпека [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.sirius.kiev.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=1806&Itemid=&lang=ru.
17. Діагностика економічної безпеки підприємства [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://posibnyku.vntu.edu.ua/e_d/p10.html.
18. Отенко І.П. Економічна безпека підприємства : навчальний посібник / укл. І.П. Отенко, Г.А. Іващенко, Д.К. Воронков. – Х. : Вид. ХНЕУ, 2012 – 256 с.

УДК 338.583:336

Глебова А.О.

*кандидат економічних наук,
доцент кафедри менеджменту і адміністрування
Полтавського національного технічного університету
імені Юрія Кондратюка*

ТРАНСАКЦІЙНІ ВИТРАТИ: СУТНІСТЬ, ВИДИ ТА ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ

Стаття присвячена дослідженню сутності поняття «трансакційні витрати» та їх класифікації. Нині існує безліч підходів щодо класифікації трансакційних витрат, але переважна більшість їх сформувалася у світовій практиці. В Україні, на відміну від інших країн, державні інституції знаходяться на стадії формування і мають свої особливості, що, у свою чергу, впливає на процес управління трансакційними витратами.

Ключові слова: трансакційні витрати, конкуренція, власність, комерційна діяльність, трансформаційні витрати.

Глебова А.А. ТРАНСАКЦИОННЫЕ ЗАТРАТЫ: СУЩНОСТЬ, ВИДЫ И ОСОБЕННОСТИ

Статья посвящена исследованию сущности понятия «трансакционные затраты» и их классификации. На современном этапе существует значительное количество подходов к классификации трансакционных затрат, которые сформировались в мировой практике. В Украине, в отличие от других стран, государственные институции находятся на этапе формирования и имеют свои особенности, что влияет на процесс управления трансакционными затратами.

Ключевые слова: трансакционные затраты, конкуренция, собственность, коммерческая деятельность, трансформационные затраты.

Glebova A.A. TRANSACTION COSTS: THE NATURE, TYPES AND FEATURES

The article explores the essence of the concept of «transaction costs» and their classification. At present, there are a significant number of approaches to classification of transaction costs, which was formed in the world. In Ukraine, unlike other countries, public institutions are at the stage of formation and have their own characteristics that affect process control transaction costs.

Keywords: transaction costs, competition, ownership, commercial activities, transformation costs.

Актуальність теми. Трансформація форм власності в Україні супроводжувалася процесами приватизації і акціонування, що призвело до формування підприємств і організацій – нової організаційно-пра-

вової форми господарювання – акціонерної у формі ПАТ, ПрАТ, ТОВ тощо. Водночас світова теорія і практика господарювання в умовах загострення кризових ситуацій засвідчила необхідність приділення

уваги до трансакційних витрат у процесі управління сучасними товариствами, особливо ПАТ і ПрАТ, методологія управління якими розвивається і не має єдиної думки щодо технології управління.

Аналіз останніх публікацій. Варіанти класифікації трансакційних витрат пропонувалися як відомими вченими-економістами (Р. Коуз, О. Уільямсон, Д. Порт, Т. Еггертссон та ін.), так і значною кількістю вчених і дослідників різних сфер економічної науки, в т.ч. і бухгалтерського обліку, які займалися вивченням теорії трансакційних витрат (С.В. Булгакова, О.В. Замазій, А.В. Красніков, М.В. Мельник, І.Г. Панженська, Н.Г. Сапожникова, А.Ю. Соколов, Ю.Ю. Трашенюк, Л.В. Усатова та ін.). Існування значної кількості підходів до класифікації трансакційних витрат пов'язано з тим, що неінституціональна теорія активно розвивається і, як зазначають Я.І. Кузьмінов, К.А. Бендукідзе та М.М. Юдкевич, не має сформованого кристалічного ядра.

Тому метою статті є дослідження теоретичних і науково-методичних підходів щодо класифікації трансакційних витрат, що дозволить визначити внутрішні резерви розвитку сучасних ПАТ і ПрАТ.

Результати дослідження. Ідея виникнення і впровадження в економічну науку поняття «трансакційних витрат» походить від потреби суб'єктів, що приймають економічні рішення, володіти інформацією про те, яка частина понесених витрат на ведення господарської діяльності забезпечує приріст вкладеного капіталу (це основна виробнича діяльність з виготовлення продукції (робіт, послуг), яка підлягає реалізації), та обслуговуюча діяльність, що охоплює процеси отримання інформації про економічне та ринкове середовище, правові та політичні умови, специфіку попиту і пропозиції продукції, налагодження економічних та виробничих бізнес-зв'язків, виконання заходів з просування виготовленої продукції. Вперше трактування трансакційних витрат як економічної категорії з'явилося у праці Р. Коуза «Природа фірми», який вважається основоположником цього поняття. На думку автора,

без поняття трансакційних витрат неможливо зрозуміти, як працює економічна система, не можна з користю проаналізувати численні проблеми та немає підстав для певної політики [6]. Введення категорії трансакційних витрат в економічну теорію, за допомогою яких Р. Коуз пояснював феномен виникнення фірми як засіб їх мінімізації, зумовило необхідність уточнення структури усіх витрат підприємства.

Сукупні затрати, за Р. Коузом, складаються з трансформаційних і трансакційних витрат. Не применшуючи досягнень Р. Коуза, дослідники пропонують власну структуру сукупних витрат, відмінну від вищенаведеної. Тому виникає необхідність дослідження сутності поняття «трансакційні витрати» (табл. 1).

Таким чином, відсутність узгодженості щодо сутності поняття «трансакційні витрати» обумовлена генезисом теорій управління фірми, де трансакційні витрати є важливим елементом (табл. 2). Як зазначає Мартинець В.В., саме ці теорії (неокласична, суспільного вибору, прав власності, угод, ігор, інституціональної теорії, теорії управління, управління витратами) є передумовами формування сучасних трактувань сутності цього поняття [7].

Тому ми пропонуємо під цим поняттям розуміти сукупність витрат, які супроводжують діяльність товариства у процесі здійснення правочинів і є невід'ємною частиною функціонування його в ринкових умовах господарювання. Водночас не існує також єдиного підходу щодо класифікації трансакційних витрат. Клейнер Г.Б. пропонує всі витрати підприємства поділяти на внутрішні, зовнішні і трансакційні. Внутрішні затрати фактично ідентичні трансформаційним, а склад трансакційних витрат звужується і містить витрати на пошук контрагента, визначення ціни й обсягу реалізації для кожної угоди, а також забезпечення перерозподілу прав власності [8]. Розвиваючи аналіз Коуза, прихильники трансакційного підходу запропонували різні класифікації трансакційних витрат (табл. 3).

Таблиця 1

Дослідження сутності поняття «трансакційні витрати» у працях науковців

Автор	Сутність поняття
К. Ерроу	витрати експлуатації економічної системи
Дж. Джоунс	витрати на переговори, моніторинг і виконання угод, які дозволяють сторонам дійти згоди
А. Алчіан	трансакційні витрати виникають, оскільки існують проблеми спілкування, обробки інформації, дотримання умов договору, нечіткі визначення прав тощо
С. Чанг	будь-які інституційні витрати, які виникають у будь-якій економіці, яку організовано не за Вальрасом
О. Уільямсон	є еквівалентом тертя в механічних системах, яке заважає оперативному укладанню угод між економічними агентами
Д. Алєн	витрати встановлення і забезпечення права власності
О. Вільямсон	вартість проектування, обговорення та страхування гарантій умов угоди; витрати, пов'язані з поганою адаптацією до непередбачуваних подій і мають місце з порушенням відповідності механізму угод обставинам їх реалізації; організаційні та експлуатаційні витрати, пов'язані з використанням певних структур управління з метою усунення конфліктних ситуацій; витрати, пов'язані зі страхуванням точного виконання контрактних зобов'язань
Дж. Коммонс	витрати на відчуження та присвоєння прав власності і свобод, створених суспільством
Г.Б. Клейнер	витрати на адаптацію фірми до мінливих ринкових умов
С.І. Архієреєв	економічні витрати, що включають неявні витрати (втрати), які визначаються за альтернативним принципом, як сукупність витрат, що виникають при обміні правами власності, і затрат, призначених для зменшення цих витрат
Р.І. Капелюшников	витрати прийняття рішень, розробки планів і організації майбутньої діяльності, ведення переговорів щодо їх змісту і умов, коли в ділові відносини вступають двоє і більше учасників; витрати на зміну планів, перегляд умов угоди й врегулювання спірних питань, якщо це диктується обставинами, що змінилися; забезпечення того, щоб учасники дотримувалися досягнутих домовленостей
А. Олійник	економічна оцінка витрат, що виникають у процесі координації діяльності економічних суб'єктів
В. Радаєв	витрати, пов'язані з входом на ринок і виходом з ринку, доступом до ресурсів, передачею, специфікацією та захистом прав власності, укладанням та обслуговуванням ділових відносин

Джерело: [1; 2; 3; 5; 7; 9]

Таблиця 2

Передумови формування теорії трансакційних витрат як елементу загальної теорії управління фірмою

Вихідна концепція	Вплив на формування теорії трансакційних витрат
Неокласична теорія	основним положенням є максимізація корисності, прагнення до рівноваги, вільний доступ до отримання інформації. Таким чином, трансакційні витрати практично зводяться до нуля
Теорія суспільного вибору	теорія пояснює поведінку людей в умовах раціонального прийняття рішень. Тісно пов'язана з підходом максимізації корисності, яка пояснює поведінку людей (суб'єктів господарювання) через прагнення до максимізації вигоди від прийняття рішення. За інших рівних умов у ході укладання угод гравці порівнюють вигоду від угоди і витрати на здійснення трансакції
Теорія прав власності	трансакційні витрати виникають у процесі обміну правами власності
Теорія угод	теорія стверджує, що окремі агенти ринку зіставляють економічні результати взаємодії і залежно від результатів зіставлення: змінюють відносини з іншими агентами (відмовляються від угоди, об'єднуються у мережу). Або впливають на ринкове середовище шляхом формування нових відносин. Трансакційні витрати, як правило, викликані асиметрією інформації
Теорія ігор	моделювання економічних рішень в умовах, коли результат залежить від вибору, зробленого кожним економічним агентом, коли той не має інформації про рішення, обраним іншими агентами. В умовах невизначеності гравець може зробити вибір на користь придбання додаткової інформації, і, отже, трансакційні витрати пошуку інформації зростають
Інституціональна теорія	трансакційні витрати формують інституціональне середовище. Формальні і неформальні інститути створюють середовище, в якому формується механізм регулювання та контролю трансакційних витрат
Теорія управління	управління трансакційними витратами підприємства здійснюється за допомогою наступних управлінських функцій: планування, організації, мотивації, обліку, регулювання і контролю. Ефективна система прийняття управлінських рішень передбачає облік, оцінку і аналіз витрат як обмежень при прийнятті рішень
Управління витратами підприємства	трансакційні витрати розглядають у загальній структурі витрат підприємства, але вони не виділені в окрему статтю витрат, і є складовою частиною комерційних витрат

Джерело: [7]

Таблиця 3

Узагальнена класифікація трансакційних витрат

Автор	Ознака	Види витрат	Сутність витрат
Поль Р. Мілгром і Джон Робертс	Координаційні витрати	1. Витрати визначення деталей контракту 2. Витрати визначення партнерів 3. Витрати безпосередньої координації	по суті, це – обстеження ринку з метою визначити, що взагалі можна купити на ринку, перш ніж ви звучите свій підхід до чого-небудь конкретного; це – вивчення партнерів, які поставляють потрібні послуги або товари (їх місцезнаходження, їх можливості виконати даний контракт, їх ціни і так далі). що стосується складного контракту, то тут виникає необхідність створення структури, в рамках якої здійснюється зведення сторін разом. Ця структура представляє, наприклад, інтереси замовника і забезпечує процес переговорів;
	Мотиваційні витрати	4. Витрати, пов'язані з неповнотою інформації 5. Витрати, пов'язані з опортунізмом	обмеженість інформації про ринок може привести до відмови від здійснення трансакції, від придбання блага; витрати, пов'язані з подоланням можливої опортуністичної поведінки, з подоланням нечесності партнера по відношенню до вас, приводять до того, що ви або наймаєте наглядача, або намагаєтеся знайти і вкласти в контракт якісь додаткові виміри ефективності вашого партнера, і так далі.
Д. Воллісом та Д. Нортом, О. Вільямсон	витрати ex ante	витрати на пошук інформації – витрати часу і ресурсів на пошук інформації про потенційного партнера та про ситуацію на ринку, а також витрати, пов'язані з неповнотою та недосконалістю отримуваної інформації;	витрати на ведення переговорів, які охоплюють витрати на ведення переговорів про умови обміну та про вибір форми угоди;
		витрати на вимірювання, що стосуються витрат, необхідних на проміри, вимірювальну техніку, витрат на визначення якості товарів та послуг, з приводу яких здійснюється угода, втрати від помилок і негочисності тощо;	витрати на укладання контракту – витрати на юридичне або позалегальне оформлення угоди.
Д. Воллісом та Д. Нортом, О. Вільямсон	витрати ex post	витрати на моніторинг та запобігання опортунізму, які стосуються витрат на контроль за дотриманням умов угоди та попередженням опортунізму, тобто ухилянням від цих умов;	витрати на специфікацію (точне визначення) та захист прав власності, тобто витрати на утримання судів, арбітражу, органів державного управління, витрати часу та ресурсів, необхідних для відновлення порушених під час виконання контракту прав, втрати від поганої специфікації прав власності та ненадійного захисту, а також витрати на виховання «консенсусної ідеології» – у дусі дотримання неписаних правил і норм
		витрати ex post	витрати на захист від третіх осіб, що становлять витрати на захист від претензій третіх осіб (держави, мафії тощо) на частину корисного ефекту, отриманого у результаті угоди. це трансакційні витрати, що виникають після обміну і складаються із витрат на захист контрактів, перевірку їх виконання, контроль за якістю тощо.
К. Менар	витрати на виділення	обумовлені різною мірою технологічного поділу виробничих операцій або, іншими словами, цей вид витрат становить ключову характеристику фірми;	
	інформаційні витрати	складаються з витрат кодування, вартості передачі сигналу, витрат розшифрування, а також витрат на вивчення користування інформаційною системою;	
	витрати на масштаб	обумовлені існуванням системи безособового обміну, що потребує спеціалізованої системи забезпечення дотримання контрактів;	
	витрати на опортуністичну поведінку	їх існування обумовлено тим, що покарання порушника угоди пов'язане з певними витратами, що робить опортуністичну поведінку часто одним із кращих способів реалізації індивідуальних цілей суб'єктів господарювання	

Джерело: [2; 4; 6; 7; 9]

Тоді як більшість науковців пропонують виділяти (рис. 1):

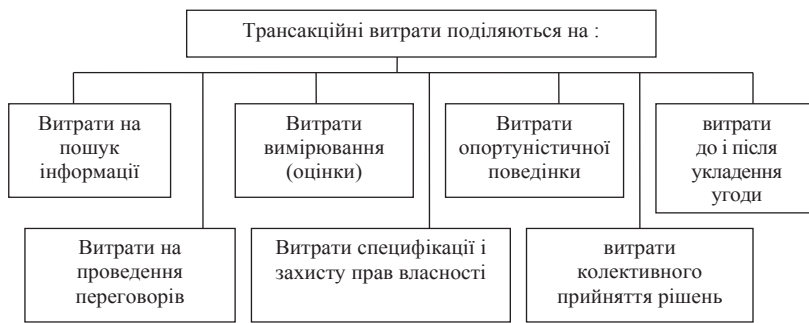

Рис. 1. Основні види трансакційних витрат підприємства

- 1) витрати пошуку інформації (Дж. Стіглер);
- 2) витрати моніторингу за поведінкою агента і витрати його самообмеження (М. Дженсен, У. Меклінг);
- 3) витрати визначення кількості й якості використаних під час обміну товарів і послуг (Й. Барцель);
- 4) витрати впливу та на специфікації (точне визначення) і захист прав власності (П. Мілгром і Дж. Робертс);
- 5) витрати опортуністичної поведінки що є складовою трансакційних витрат, яка найважче визначається (О. Вільямсон);
- 6) витрати колективного прийняття рішень (Г. Хансман);

7) витрати до (ex ante) та після (ex post) укладення угоди (О. Вільямсон, Р. Капелюшников) [1]. Даний підхід ми вважаємо за необхідне доповнити систематизацією трансакційних витрат Шигуна М.М. [9], який пропонує поділяти трансакційні витрати на наступні види (табл. 4).

О. В. Борович класифікує трансакційні витрати за функціями здійснюваних операцій. До витрат, що виникають у процесі постачання, включаються: основна та додаткова заробітна плата з відрахуваннями на соціальні заходи експедиторів та інших працівників, витрати на відрядження та переміщення працівників, зайнятих пошуком інформації про наявність цінностей та укладанням договорів, витрати на перевірку якості придбаних цінностей, тобто на їх лабораторний аналіз, витрати на сплату дозволів за право роботи з різними цінностями. Витрати, що виникають у процесі виробництва, охоплюють витрати, що згідно з вимогами нормативних актів, включаються у виробничу собівартість продукції, але вони не викликані технологічною необхідністю з виробництва продукції, а також ті, що зумовлені різними угодами (податки та збори, що включаються до собівартості продукції, а також нарахована орендна плата за земельні паї, основні засоби та інші необоротні активи, що використовуються підприємством на умовах оперативної або фінансової оренди для загальновиробничих потреб). Витрати при управлінні підприємством (адміністра-

Таблиця 4

Класифікація трансакційних витрат

Ознака	Характеристика
По відношенню до середовища виникнення: зовнішні і внутрішні.	Більшість трансакційних витрат носить зовнішній характер (налагодження бізнес-зв'язків, укладання договорів тощо), при цьому не слід забувати про внутрішнє середовище, яке визначає умови праці, співпраці, обміну інформації, систему заохочення і стимулювання працівників (утримання і заохочення провідних фахівців, створення покращених умов праці для ключових співробітників, створення умов для проведення мозкових штурмів, нарад, зборів у виключних умовах). Подібні витрати можуть носити разовий характер.
За частотою виникнення: разові і регулярні.	Ознака частоти виникнення трансакційних витрат оцінюється при фінансовому плануванні діяльності. Разові витрати не можуть бути спланованими, особливо, якщо вони неочікувані. У випадку, якщо разові витрати є значними за обсягами, вони вимагають термінового пошуку джерел фінансування. Регулярні трансакційні витрати є очікуваними, тому можуть попередньо включатися до фінансових планів та бюджетів, чим набувають забезпеченого характеру фінансування.
За податковим визнанням: податкові і фінансові.	Ця категорія витрат знижує податковий тягар для господарюючих суб'єктів, разом з тим вони підлягають більш суворому контролю з боку податкових органів. Якщо трансакційні витрати відносяться до групи фінансових витрат, з позиції податків вони відшкодовуються за рахунок прибутку підприємства. Ці витрати передбачають посилену увагу керівництва господарюючого суб'єкта, оскільки можливості щодо їх покриття є обмеженими.
За характером господарських процесів: інформаційні, договірні, торгові, правові.	Інформаційні трансакційні витрати включають процеси надання та отримання інформації господарюючим суб'єктом. В цілях прийняття рішень важливою є інформація про економічне та ринкове середовище, особливості галузі та умови і розвитку, положення підприємства відносно позиції конкурентів в галузі, специфіку попиту і пропозиції продукції, наявність податкових пільг на продукцію галузі, правові та політичні умови функціонування в регіоні, країні, за її межами. Договірні трансакційні витрати охоплюють процеси, пов'язані з налагодженням економічних та виробничих бізнес-зв'язків, укладанням договорів. Такі витрати охоплюють пошук потенційних контрагентів (постачальників, покупців, інвесторів) та інформації про них, заходів з організації та проведення переговорів щодо можливої співпраці, комунікаційні витрати (телефонні розмови, робота оргтехніки, транспортні і відрядні витрати). Торгові трансакційні витрати пов'язані з виконанням заходів з просування виготовленої продукції, маркетинговою діяльністю. Це допродажне (надання інформації про продукт, оголошення акцій, реклама, проба продукту потенційними споживачами), продажне (сервісне обслуговування, доставка продукції, заохочувальні подарунки при купівлі товару, надання знижок і гарантій) і післяпродажне (гарантійний ремонт товарів, розіграші призів, проходження сертифікації продукції, надання додаткової інформації про супутні товари) супроводження продукції господарюючого суб'єкта. Правові (інституційні, опортуністичні, політичні) трансакційні витрати пов'язані з вимушеним супроводженням господарської діяльності, що викликана правовими, політичними або іншими умовами ведення бізнесу на певній території країни або за її межами, а саме включають: реєстраційні витрати, витрати на отримання дозволів на ведення діяльності, оплату за отримання або передачу прав власності, захист прав власності, проходження сертифікації продукції, контролю якості, стандартизації діяльності, подолання бюрократичних бар'єрів, судові витрати, оплату штрафів, неустойок внаслідок порушення умов договорів, порушення законодавства, використання систем захисту інформації та безпеки ведення бізнесу.

тивні) складаються з вартості послуг банку за розрахунково-касове обслуговування та за інші операції; оплата консультаційних та інформаційних послуг, в тому числі, аудиторські перевірки, вартість ліцензій та інших дозволів на ведення діяльності; витрати на службові відрядження, переміщення та транспортне обслуговування адміністративного персоналу; податки і збори, а також обов'язкові платежі, які не відносяться до виробничої собівартості чи до інших об'єктів обліку (комунальний податок за адміністративний персонал, плата за воду, яку вибирають із водогосподарських систем у межах затверджених лімітів, а також платежів за використання інших природних ресурсів тощо).

До витрат, що виникають при збуті продукції, відносять: витрати на підписання договорів, витрати на рекламу та дослідження ринку, витрати у сумі сплачених коштів за включення до Тематичного каталогу учасників процедур закупівель та за витяг з Тематичного каталогу, за банківську гарантію, за тендерну документацію, за послуги кур'єрської пошти та реєстраційний збір за проведення біржових торгів [2]. Водночас ми можемо виділити наступні види трансакційних витрат :

1) залежно від рівня управління: держави, регіону, підприємства;

2) за можливістю відображення в фінансових документах: що відображаються в документах і ті, що не відображаються в документах;

3) щодо можливості здійснення: офіційні і неофіційні;

4) за періодичністю: разові, умовно постійні, умовно змінні;

5) щодо суб'єкта господарювання : ринкові і внутрішньофірмові;

6) за можливістю впливу на процес формування: керовані, некеровані;

7) залежно від функції: управлінські, логістичні, фінансові, інформаційні.

Дані ознаки класифікації трансакційних витрат можна використовувати і для традиційних витрат, проте ми вважаємо, що класифікацію саме трансакційних витрат необхідно удосконалювати, і ті, що

були наведені в даній роботі, – лише найпоширеніші з них, і ними класифікація трансакційних витрат не обмежується. Таким чином, ми можемо зробити висновок, що теорія управління трансакційними витратами є динамічною і розвивається по мірі еволюції процесу управління сучасними соціально-економічними витратами в умовах конкуренції. Тому перспективним напрямом дослідження залишається подальша систематизація праць вітчизняних та зарубіжних науковців, що дозволить визначити і пропонувати резерви їх зменшення.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Бренделева Е.А. Неинституциональная теория : учебное пособие / Под ред. проф. Чепурина М.Н. – М. : ТЕИС, 2003. – 267 с.
2. Борович О.В. Трансакційні витрати сільськогосподарських підприємств: склад і класифікація [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Nvamu_ekon/2009_7/09bovcac.pdf. – Заголовок з титулу екрану.
3. Васильєва Т.А. Трансакційні витрати як фактор формування ринкової інфраструктури / Т.А. Васильєва, І.М. Боярко // Вісник СумДУ.Серія «Економіка». – 2012. – № 4. – С. 125-129.
4. Гайдуцький П.І. Облік трансакційних витрат – вагомий фактор конкурентоспроможності в сучасній економіці / П.І. Гайдуцький, В.М. Жук // Облік і фінанси АПК. – 2012. – № 3. – С. 9-19.
5. Данильчук І. В. Сутність та зміст трансакційних витрат, їх класифікація / І. В. Данильчук // Стратегія економічного розвитку України : зб. наук. праць / М-во освіти і науки України, ДВНЗ «Київський нац. екон. ун-т ім. В. Гетьмана», Український Союз промисловців і підприємців, Ін-т світової екон. і міжнар. відносин НАНУ ; [голов. ред. А. П. Наливайко]. – К. : КНЕУ, 2008. – Вип. 22-23. – С. 27-33.
6. Коуз Р. Фирма. Рынок. Право / Р. Коуз. – М. : Дело, 1993. – 192 с.
7. Мартинець В.В. Управління трансакційними витратами промислового підприємства : автореферат на здобуття наук. ступ. канд. екон. наук. – Суми. – 2013. – С. 12.
8. Стратегія бізнеса / под общей ред. Г.Б. Клейнера. – М. : КОНСЗКО, 1998. – 612 с.
9. Шигун М.М. Бухгалтерський облік трансакційних витрат: проблеми визначення поняття і класифікації / М.М. Шигун // Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу. Міжнародний збірник наукових праць / Серія: Бухгалтерський облік, контроль і аналіз. Випуск 2(14) / Відповідальний редактор д.е.н., проф. Ф.Ф. Бутинець. – Житомир : ЖДТУ, 2009. – 268 с. – С. 224-234.